

II.

Ce fel de îndatoriri are o metropolie învecinată față cu altă metropolie mărginașe, când acesta se află sub góne?

Din cele dișe e invederat, că îndeobște metropolitul învecinat n'are nici un drept preste o altă metropolie mărginașe, nici chiar la întâmplare, când amândoi metropoliții se află în unul și același stat, ci cu atâta mai vêrtos e dator, a se ținé între hotarele metropoliei sale, căci de altmintrelea prin amestecul în altă eparhie în contra canónelor se turbură pacea și buna rânduială în biserică. Numai la întâmplări extraordinare, când adecă o metropolie se află sub góne și e prigonită și prin urmare lipsită de arhipăstoriul seu, metropolitul învecinat e îndatorat a îngriji de aceea în cele sufletesci, adecă, a călători acolo, și a împlini lipsele acelea în privința bisericéscă; îndată însă, ce încétă gónele, metropolitul învecinat, are de a se întorce la metropolia sa, și a nu împedeca restaurarea ei, căci numai cu chipul acesta se pot susține drepturile fie-cărui metropolit în întregitatea lor. Un metropolit însă, care nu ia în sémă acesta, păcătuește în contra canónelor, pentru aceea biserica nu încuviințază lucrările lui acestea, ci le socotește de netemeinice (fără tărie).

După ce am deslușit în înțelesul canónelor doctrina bisericeii în privința metropoliților, și în cele doue promemorii ale mele am dovedit cu temeiiuri, că noi am avut metropolie la Belgrad, și câte góne și prigoniri au suferit aceea, voi aplica acum desfășurata teorie la petițiunea românilor de legea răsăritenă, înainte însă de a face acesta, voi mai atinge pe scurt:

- a) Stângerea metropoliei la Belgrad;
- b) Înființarea metropoliei Carlovițiane; și
- c) Contopirea aceleia cu acesta.

a) Apunerea metropoliei dela Belgrad se întâmplă în anul 1700, când adecă metropolitul Atanasie se unì cu biserica romano-catolică. Înainte încă de acesta catastrofă principii magiari ai Ardélului, se opintiră în tot chipul spre a aduce religiunea și biserica noastră la perire, și pentru ca să-și ajungă cu atât mai sigur intențiunea acesta, lipsiră pe creștinii nostri de arhipăstoriul lor. Pentru aceea nici nu aflăm în secolul al 16-lea și 17-lea episcopi pre acele scaune episcopesci, despre care se face amintire în diplomele secolului al 15-lea, ci noi cunóscem numai neîntrerupta serie a metropoliților nostri dela anul 1479 până la 1700, prin urmare scim, că pre vremea, când veni Ardélul sub stăpânirea Austriei, pe scaunul metropolitan din Belgrad ședea metropolitul Varlaam, și după mórtea lui 1693 Teofil, și după acesta 1697 Atanasiu.

Noi avurăm drept aceea sub împărații Austriei trei metropoliți, dintre cari cel dintâiu Varlaam după împreunarea Ardélului cu împărăția austriacă și-au pus totă silința spre a mijloci eliberarea bisericeii noastre de cătușile împilătorilor principi magiari. Însă următoriiu seu Teofil vădënd, că rezultatul silințelor sale atárnă dela schimbarea religiunei strămoșesci, începù a se clătina în ortodoxie, dară muri preste puțină vreme în luna lui Iulie 1697. După el se alese Atanasiu de metropolit, și fu sfințit la Bucuresci în 22 Ianuarie 1698, prin exarchul patriarchului constantinopolitan, după care s'a reîntors la scaunul seu. Nu trecù mult și Atanasiu căpătă aplecare cătră uniune, la care și trecù în faptă cu o parte a preoțimeii și a poporului în 5 Septembrie 1700.

După desbinarea bisericească, carea se născù în chipul acesta între români, se făcù începutul, de a neodichni pre cei neclătiți în religiunea părintescă, spre a-i sili la trecere. Acésta pricinui neodichne mari și încurcături; spre a căror domolare împăratul Leopold I. se vădù silit a rândui în 12 Septembrie 1701 „ca românii să trăescă în pace, și ca fiește-cine, carele nu voesce unia, să „pótă trăi în linisce și nebântuit“. — Asemenea și împărătesa Maria Teresia porunci în anul 1754 ca pe viitoriu românii de credința răsăritenă să nu se conturbeze în esercițiul religiunei lor, și să nu îndrăsnescă nimeni a-i amăgi prin înfricoșări spre a trece la unie, fiind-că astfel de indiviđi ca nește turburători de liniștea obștescă vor cădé sub asprimea legilor. Împărațoriul Iosif II prin o patentă împărătescă din 20 August 1782 se milostivi a ordina, ca românii neuniți să remână neconturbați în posesiunea bisericilor lor, a caselor de rugăciune și a fondurilor.

Pre lângă tóte aceste umane ordinațiuni împărătesci biserica nu putù fi mângăiată, căci îi lipsea ierarchia. Pentru aceea se desfăcură tóte legăturile în biserică și între cei bisericesci, și mângăerea sufletescă suferi fără asemănare. Candidații de preoție trebuiau pe ascuns să călătorescă în România sau Moldavia pentru primirea preoției; mulți dintre credincioși muriau fără de a fi fost împărtașiți cu ss. taine; copiii treceau din viață nebotezați; de maslu nici că era vorbă; bisericile care le ridica poporul cu multă sudóre, din lipsa preoților rămâneau adesea închise la sərbătorile cele mai mari, (întemplări de care de-abia se va puté da vre-o desvinuire înaintea tribunalului dumneđeescului întemeietoriu al creștinismului); logodnicii erau siliți a se cununa în păduri, la tânguri de țără sau la alte locuri profane, unde puteau afla vre-un preot, și fiind-că aceste cununii sèvresite în chipul acesta numai din pricina fatalităților ajunseră la cunoscința stăpânirei, eșiră mai multe prea înalte dispozițiuni, care opriră astfel de cununii.

b) În astfel de împrejurări, era prea firesc, ca stăpânirea împărătescă, vădënd strinsa alipire a creștinilor nostri cătră religiunea lor, să cugete la mijlóce, prin care să mântue pre strimțorații creștini de acéstă sórte vitregă,

în care cădură. Tocmai în acea vreme, pe când românii cereau ierarchia lor, în părțile de jos dunărene ale împărăției se întemeia asemenea o ierarchie răsăritenă, și adecă pentru familiile sârbesci, care în anul 1690 dinpreună cu patriarhul Ipecului veniră încóce de preste riul Sava și Dunăre, și dăruți cu privilegiu împărătesci, prin care între altele li se concesse și o deosebită iurisdicțiune bisericescă din episcopii și preoții proprii, precum acesta se vede din diploma împărătescă, din carea cea din 20 August 1691 cuprinde următoarele: Ertat vë fie vouă a pune arhiepiscop între voi din facultatea proprie, națiunea și limba vóstră raștiană, pre care 'l va alege preoțimea și mirenii laolaltă, și acest arhiepiscop sã aibă putere liberă (drept) de a dispune preste tóte bisericele de lege răsăritenă, de a sfinți episcopi, de a așeđa preoți în mănăstiri, de a ridica biserici, dintr'ale sale, unde va fi de lipsă, de a orândui în cetăți și orașe preoți sârbești. Într'alt privilegiu din 4 Martie 1695 se cetesc asupra Ierarchiei următoarele: Am hotărit grațios ca pomenitului arhiepiscop dignitatea cea veche, și facultatea de a promova pe episcopii de ritul seu (dēcă adecă i se cuvine după dreptul și obiceiul aceluiași rit), sã-i rămăie întregă, iar de episcopii așeđați printr'ensul se însémnuă onorabilii Isaia Diacovici al Timișórei, Ienopolitanei și archimandrit al Cruședolului; Stefan Metoviac al Karlstadtului și Zrinopolei; Ieftimie Drobnjac al Segedinului și Alba-regalei; Spiridon Stibița al Verșetului și Efraim Beniamin al Oradiei și al Agriei, pre carii adecă noi în puterea celor de față am aflat de bine a-i admite și tolera sã pótă sã vërși, neconturbați prin districtele asignate în care adecă în număr competent cu voia consiliului nostru aulico-belie s'au așeđat poporul raștian sau serbian, cela ce, precum s'a atins, de sub jugul servituții turcești au venit sub devoțiunea nóstră și s'au înlocuit.

Cu chipul acesta nou fundata Ierarchie sârbescă preste puțin după întemeierea ei suferi schimbări, care 'și aveau temeiul lor într'aceea, că după ce s'au creat Ierarchia pentru națiunea sârbescă, schimbările care se întempleră în sinul celei din urmă, nu putură rămâné fără reacțiune asupra stărei ierarchice a națiunei. Prin urmare și aflăm în rescriptul împărătesc din anul 1777 schimbări în privința fundatei Ierarchii la anul 1695, așa în rescriptul lăudat în § 21, se đice: De iurisdicțiunea arhiepiscopatului Carlovițian și a metropolitului națiunei illirice se țin numai episcopatele aci atinse, adecă a Verșetului sau a Caransebeșului, a Timișórei, a Baciului, Aradului, Pacrațului, a Budei și a Karlstadtului. Din care se vede, că în anul 1777 împărțirea dieceselor au fost alta, de cum era la anul 1695. Aceste diecese numai pentru aceea erau subordonate arhiepiscopului și metropolitului dela Carloviț al națiunei sârbești, pentru-că erau fundate pentru credincioșii răsăriteni sârbi, precum acesta se vede din al 3-lea paragraf al numitului rescript, unde se đice: arhiepiscopul și metropolitul numai în trebile bisericești ale națiunei illirice e cel mai mare, dară nu și în cele mirenești.

c) După colonizarea sârbilor în statul Austriei și fundarea ierarhiei sârbesci, începură românii, cei dela stîngerea metropoliei Belgradului cu totul părăsiți în privința bisericească, în locurile, unde sunt sârbi creștini și preoți se sălășluiră între ei, a se sluji cu aceștia, prin care starea bisericii românilor se contopî pe încetul cu ceea a sârbilor, și pre români îi traseră la diececele sârbesci; și fiind-că stăpînirea împăratăscă tăcù la tóte acestea, Metropolitul își întinse cu vreme puterea sa preste toți românii de legea răsăritenă în Ungaria și Banat.

Așa stă lucrul despre contopirea ierarhiei române cu cea sârbăscă, care conglăsuesce deplin cu tradițiunea poporului.

După-ce am lămurit, în ce chip se stîNSE metropolia noastră, și se născù cea dela Carloviț, și cum se contopî cea dintâiu cu cea din urmă, trec acum la aplicarea sus desfășuratelor teorii despre metropolii în deobște — la cererea românilor orientali pentru restaurarea metropoliei lor, și concheiu:

1. Că românii de credința răsăritenă, singur numai din pricina vitrigelor împregiurări, care-i despoiară de metropolitul lor și de episcopi, cu un cuvânt de întregă ierarhia lor, ajunseră sub jurisdicțiunea metropolitului dela Carloviț (al 2-lea canon al soborului ecumenic al 2-lea).

2. Că metropolia dela Carloviț ca o autoritate bisericească învecinată și în acelaș stat cu cea dela Belgrad, era cu atât mai vîrtos îndatorată, a purta grijă de românii de credința răsăritenă în câtă vreme n'avură păstorii lor sufletesci.

3. Că metropolia dela Carloviț e datóre a se îngriji pentru restaurarea metropoliei dela Belgrad; după ce acum împrejurările cele apăsătóre, care pricinuiră apunerea aceleia, încetară, și după puteri s'e o sprijinésca (al 6-lea canon al întâiului sobor ecumenic; și tâlcuirea canonului al 8-lea al soborului ecumenic al 3-lea).

4. Că e în contra canónelor, decă metropolia dela Carloviț nu s'ar îndupleca a slobozi de sub stăpînirea sa bisericile, care și perdură prin góne autonomia lor ierarhicăscă, după de acum regăștigata libertate, tocma de ar și concede acésta legile politice. (Canonul al 6-lea al soborului întâiu ecumenic; canonul al 2-lea al soborului al 2-lea ecumenic).

5. Metropolia Carlovițului e îndatorată, a se îndestulî cu hotarele acelu teritoriu, care i s'au dăruit la înființarea ei și s'au însemnat în privilegiu, din care se póte lua, că metropolia Carlovițiană se fundă pentru poporul sârbesc, carele spre a scăpa de tirănia turcăscă își căută mântuirea în Austria, — că metropolitul dela Carloviț e capul bisericesc al sârbilor, că el trebuie s'e fie de viță și limbă sârbăscă, și că acest metropolit s'e așede episcopi în acele părți, care sunt locuite de sârbi în număr cuvenit.